

ВИГУКИ-МЕЛІОРАТИВИ У РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено дослідженню вигуків-меліоративів у ранньоновоанглійській (РНА) мові на матеріалі лексикографічних джерел. Встановлено мовні засоби вираження РНА вигуків-меліоративів та їх функціонально-семантичне навантаження.

Ключові слова: прагматика, ранньоновоанглійська мова, інтер'єктивність, первинні вигуки, вторинні вигуки, вигуки-пейоративи, вигуки-меліоративи

The present paper deals with a study of Early New English (ENE) meliorative interjections based on the lexicographical data. The ENE linguistic means of meliorative interjections as well as their functional and semantic load have been determined.

Key words: pragmatics, Early New English, interjectivity, primary interjections, secondary interjections, pejorative interjections, meliorative interjections.

У ХХІ столітті основним предметом лінгвістичних досліджень і надалі залишаються лінгвокогнітивні, соціокультурні та міжкультурні проблеми комунікації. Не зважаючи на безумовну новітність й актуальність згаданих проблем, на нашу думку, вони існують з прадавніх часів – з моменту виникнення соціуму. Серед лексико-граматичних одиниць, що зазнають змін під впливом лінгвокогнітивних, соціокультурних та міжкультурних явищ у мові, виділяємо вигуки, які є свого роду мовними універсальями, притаманними будь-якій мові будь-якого періоду.

Актуальність нашого дослідження визначається загальною спрямованістю філологічних студій на комплексне вивчення мовних конструкцій у поєднанні структурного і функціонально-семантичного аспектів. Актуальність обраної теми зумовлена також необхідністю проведення системних досліджень засобів вираження інтер'єктивності в синхронно-діахронній площині, зокрема вигуків як автономних комунікативних актів.

Мета нашої статті – виокремлення мовних засобів вираження ранньоновоанглійських (РНА) вигуків-меліоративів та їх функціонально-семантична характеристика.

Мета передбачає розв'язання таких завдань: описати мовні засоби вираження вигуків-меліоративів у РНА мові й проаналізувати їх комунікативно-прагматичні функції.

Особливості вигуків як предмет наукового аналізу здавна привертала увагу як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів, серед них: О. Потебня, О. Пешковський, О. Шахматов, Л. Щерба, В. Виноградов, Р. Якобсон, О. Кубрякова, О. Германович, Ш. Баллі, Ж. Вандрієс, А. Вежбицька, С. Грінбаум, О. Єсперсен, Дж. Ліч, Г. Пауль та ін. Попри те, що вигук віддавна є об'єктом дослідження, так і не здобув визначений статус у граматичній системі мови. Існують дві діаметрально протилежні точки зору на граматичну природу вигуку: його або вважають, або не вважають окремою частиною мови. Першу точку, зокрема, підтримують Ф. Амека, А. Вежбицька, Д. Улкінс, Ч. Стівенсон, І. Шевченко та ін. Другу – латинські граматисти та лінгвісти ХІХ ст., Е. Сапір, Е. Гоффман, Р. Траск та ін. [11, с. 40].

Разом з тим, вчені погоджуються, що вигуки – контекстуально-обумовлені, тобто залежно від контексту один і той самий вигук може реалізувати як позитивну, так і негативну конотацію. Наприклад, новоанглійський вигук *ah!* може виражати жаль, горе, марне бажання або ж здивування, захоплення. Так, у прикладі *Ah! when shall all men's good Be each man's rule.* (*Tennyson Golden Year*) за допомогою вигуку *ah!* висловлюється марне бажання, а от в *A-a-h! what a box! a Louis-Quatorze, I think?* (*Disraeli Viv. Grey*) вигук *ah!*

виражає захоплення. Звідси вигуки можуть передавати як приємні, так і неприємні емоції, тобто мати пейоративне або меліоративне значення.

Визначаючи функції будь-якого акту як комунікативну, апелятивну, поетичну, експресивну, фатичну й метамовну [6, с. 203], Р. Якобсон звертає увагу на здатність вигуків виконувати експресивну функцію, вказуючи, що вигуки репрезентують суто емотивний шар мови, відрізняються від засобів реферативної мови за звучанням і за синтаксичною роллю, тобто виступають не членами речень, а їх еквівалентами [6, с. 198]. У схожому ракурсі розглядає вигуки Р. Траск, стверджуючи, що вигук – "лексична одиниця чи фраза, яка служить для вираження емоції і типово не входять у жодну синтаксичну структуру" [10, с. 144]. Це дає підстави вважати вигуки автономними одиницями. На думку Д. Уілкінса, вигуки – це загальноприйняті лексичні форми, які, як правило, самостійно формують висловлювання; не утворюють конструкції з іншими лексичними класами; є типово мономорфемними; і звичайно не пов'язуються з флексіями та афіксами [12, с. 124].

"Чистими знаками емоції" називає їх Н. Шведова [4, с. 87]. І. Шевченко визначає вигук як частину мови, що "сигналізує емоційний стан мовця, не називаючи його" [5, с. 67]. Отже, вигуки – це автономні лексико-граматичні одиниці, які служать для вираження емоційних реакцій адресанта на навколишню дійсність.

Матеріалом нашого дослідження слугував "Оксфордський словник англійської мови", звідки методом суцільної вибірки вилучено 242 первинних і вторинних ранньоновоанглійських вигуки, з яких 73 (39 первинних і 34 вторинних) вважаються такими, які припинили своє існування. За Ф. Амекою, первинні вигуки – слова, які не можуть вживатися в іншому значенні, окрім як вигуку. А вторинні вигуки – "слова, які мають самостійне семантичне значення, але які можуть вживатися як окремі висловлення для вираження розумового ставлення або стану" [7, с. 111].

Ранньоновоанглійські вигуки можуть бути як первинними, так і вторинними. Більшість вигуків у нашій вибірці є первинними – 148 із 242, відповідно вторинних вигуків – 94. До вторинних вигуків відносимо ті одинці, які беруть початок від повнозначних частин мови, але з часом вони трансформуються і втрачають притаманну їм синтаксичну функцію.

Наприклад,

– первинні РНА вигуки

pu hy! – ха-ха!

mew! – мяу!

lew! – подумати тільки!

– вторинні РНА вигуки

jernie! – використовувався як богохульна клятва (скорочена форма від французького слова *jarnidieu*, що є спотвореною фразою *je renie Dieu* "я зрікаюся Бога")

depardieu! – заради Бога! (походить від давньофранцузької фрази *de par Dieu*)

Як ми уже зазначали вище, у мовленні вигуки виконують різні функції, зокрема експресивну функцію, у якій чітко простежується прагматичне значення, оскільки мовець вживає вигуки з метою вираження своєї реакції на дійсність, зміст повідомлення чи адресата. Адже під прагматикою, як правило, розуміємо закріплене у мовній одиниці відношення мовця до: 1) дійсності; 2) змісту повідомлення; 3) адресата [1, с. 164]. Серед прагматичних значень, яке несе вигук, ми виділяємо негативне та позитивне емоційно-оцінне значення, котрі, у свою чергу, можна назвати пейоративним і меліоративним [3, с. 269]. Слід зауважити, що пейоративи і меліоративи розглядаються, за нашими даними, здебільшого через призму іменників, прикметників та дієслів, а от пейоративне чи меліоративне значення вигуків не виділяється окремим аспектом вивчення. Для потреб нашого дослідження вводимо поняття **вигуків-пейоративів** та **вигуків-меліоративів**, опираючись на доступні нам визначення термінів "пейоратив" і "меліоратив".

Так, за О. Голод, пейоратив – це лексична одиниця, в структуру лексичного значення якого входить негативна емотивна сема [2, с. 7]. У словнику "Longman dictionary of contemporary English" знаходимо "пейоратив – слово або вираз, що є пейоративним,

вживається з метою показати несхвалення чи образити когось" [8, с. 1215]. Лінгвістичний словник подає таке визначення: "Пейоративний – семантична характеристика мовних виразів, які реалізують негативну конотацію" [9, с. 872]. Отже, **вигуки-пейоративи** – це автономні лексико-граматичні одиниці, які містять негативну оцінну конотацію, тобто виражають негативне ставлення мовця до дійсності, змісту повідомлення чи адресата. Щодо терміну "меліоратив", то нам вдалося виявити тільки одне його визначення, а саме в "Оксфордському словнику англійської мови": "меліоратив – слово, значення якого стало меліоративним". Тому ми детермінуємо вигуки-меліоративи на основі визначення вигуків-пейоративів, зважаючи на їхню антонімічність. Таким чином, **вигуки-меліоративи** – це автономні лексико-граматичні одиниці, які містять позитивну оцінну конотацію, тобто виражають позитивне ставлення мовця до дійсності, змісту повідомлення чи адресата. Серед досліджуваних нами вигуків РНА мови виокремлюємо 71 вигук-пейоратив та 17 вигуків-меліоративів. Оскільки одним із завдань нашої статті є функціонально-семантична характеристика РНА вигуків-меліоративів, то далі ми фокусуємо нашу увагу саме на них. Залежно від контексту РНА вигуки-меліоративи набували позитивного прагматичного значення і вживалися для передачі:

– заохочення

heigh!, huzza!, sa sa!

Наприклад,

Sa, sa (my hearts) let's cheerly to the charge. (Sylvester Du Bartas)

– захоплення

a!, ah!, brave!, ho!, wow!

Наприклад,

Oh, brave, master! I worship your nose for this. (Marlowe Jew of M.)

– здивування

crimine!

Наприклад,

O crimine! Who's yonder? (Otway Soldier's Fort)

– радість

ha!

Наприклад,

Ha! my dear Sneer, I am vastly glad to see you. (Sheridan Critic)

– сміх

he!, ha ha!, ru hy!

Наприклад,

He! he! he! he's my wife's gallant; he! he! he! (Wycherley Country Wife)

– комічність

tah!

Наприклад,

But you should be light and easie, tah, tah, tah. (Villiers Rehearsal)

– схвалення

all hail!

Наприклад,

Jesus met them sayinge: All hayle! (Tindale Matt.)

– вдячність

God-a-mercy!, gramercy!

Наприклад,

Warb. Wilt be angry, Wasp? O. Cart. God-a-mercy, Sue, She'll firke him on my life, if he... (Ford, etc. Witch Edmonton)

Як бачимо, РНА вигуки-меліоративи реалізують різні компоненти позитивного емоційно-оцінного значення – від заохочення до схвалення. Слід також зазначити, що РНА вигуки-меліоративи не є виключно такими. Вони можуть містити як негативну, так і

позитивну конотацію, тобто з розряду вигуків-меліоративів вони переходять в розряд вигуків-пейоративів і навпаки, залежно від контексту. Так, наприклад, вигук *a!* є вигуком-меліоративом у випадку передачі захоплення мовця, і вигуком-пейоративом, коли несе негативне емоційно-оцінне значення горя.

Зважаючи на вражаючу різницю між кількістю вигуків-пейоративів та вигуків-меліоративів, а саме 71 і 17 досліджуваних одиниць, можна зробити висновок про те, що ранньонованглійському мовцю притаманна негативна емоційна оцінка дійсності, змісту повідомлення чи адресата. Однак, у запропонованій праці ми брали до уваги тільки словникові статті, тому результати проведеного дослідження не є вичерпними і не претендують на остаточність, що передбачає проведення додаткового аналізу РНА вигуків-меліоративів. У подальшій перспективі вбачаємо необхідність визначити частоту вживання РНА вигуків-меліоративів та їх прагматичне значення у текстах різних жанрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляева И. В. Прагматика интеллектуальной оценки / И. В. Беляева // Знание. Понимание. Умение. – 2008. – № 4. – С. 163–167.
2. Голод О. Є. Особливості семантики та функціонування пейоративної лексики в сучасній німецькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. Є. Голод. – Львів, 2001. – 18 с.
3. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М.: ИТДТК "Гнозис", 2002. – 333 с.
4. Шведова Н. Ю. Междометие как грамматически значимый элемент предложения / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1957. – №1. – С. 87–95.
5. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения : английское вопросительное предложение 16-20 вв.: [монография] / Ирина Семеновна Шевченко. – Харьков: Константа, 1998. – 168 с.
6. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм : "за" и "против" : Сборник статей / [под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова]. – М.: Прогресс, 1975. – С. 193–230.
7. Ameka, F. Interjections: The Universal Yet Neglected Part of Speech / F. Ameka // Journal of Pragmatics. – 1992. – № 18. – Pp. 101–118.
8. Longman Dictionary of Contemporary English / [director, Della Summers]. – Pearson Education Limited, 2005. – 1950 p.
9. Bussman, H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / H. Bussman. – London : Routledge, 2006. – 1304 p.
10. Trask, R. L. A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics / R. L. Trask. – London : Routledge, 1993. – 352 p.
11. Wharton, T. Interjections, Language and "Showing-saying" Continuum / T. Wharton // Pragmatics and Cognition. – 2003. – № 11 (1). – Pp. 39–91.
12. Wilkins, D. P. Interjections as deictics / D. P. Wilkins // Journal of Pragmatics. – 1992. – № 18. – Pp. 119–158.